

ՀՀ Արագածուրնի մարզի առաջին արյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր,
Երևանի հյուսիսային համալսարանի հայցորդ

ՊԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԸ՝ ՈՐՊԵՄ ԻՐԱՎԱՔԱՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏ

Ժամանակակից քաղաքացիական դատավարության իրավունքում դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, շարունակում են քիչ ուսումնասիրված մնալ: Դատական ակտի բազմաչափությունն ու տարբերակայնությունն (վարիատիվությունը) ապահովում են դրա բովանդակայնության համատեքստում վերջինիս ուսումնասիրության անսպառնալիքները: Նշվածները հիմք են ծառայել դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, ուսումնասիրելու համար:

Մինչ ներկայացնելն այն դրույթները, որոնք հիմք են ծառայում դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, ուսումնասիրելու համար, նախևառաջ մեկնաբանենք «իրավաբանական փաստ» եզրույթը, պարզենք դրա էությունը:

Իրավաբանական փաստերը նյութական իրավունքի նորմերի կողմից արժեքավորվող այն հանգամանքներն են և իրադարձությունները, որոնց առկայության կամ բացակայության հետ նույն իրավունքի նորմերը կապում են որոշակի իրավական հետևանքներ՝ քաղաքացիների և կազմակերպությունների (նաև՝ պետության) իրավունքների և պարտականությունների ծագումը, փոփոխումը և դադարումը¹:

Դատական ակտերի՝ որպես իրավաբանական փաստերի, ուսումնասիրության արդիականությունը պայմանավորված է նաև նրանով, որ վերջինս հիմնված է ընդհանուր իրավունքի տեսության դրույթների վրա և ընկած է քաղաքացիական ու քաղաքացիական դատա-

վարության իրավունքների հանգույցում: Ասվածի համատեքստում է իրավական կարգավորման կառուցակարգում (մեխանիզմում) դրսևորվում դատական ակտի մեկնաբանման մոտեցումների և գնահատման տարբերակվածությունը: Հիմնախնդրի մեկնաբանման նպատակով մասնագիտական գրականության շրջանակում կատարված ուսումնասիրությունները ևս մեկ անգամ փաստեցին այն, որ հիմնախնդիրը թե՛ տեսական և թե՛ գործնական մակարդակում միօրինակ մեկնաբանություն չունի: Քաղաքացիագետների տեսանկյունից իրավաբանական փաստի և դատական ակտի հարաբերակցությունը նշանակություն է ձեռք բերում քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերի սահմանման անհրաժեշտության առաջացմանը զուգընթաց²: Որպես հետևություն փաստենք, որ դատական ակտերի ներառումը քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերի ցանկում հնարավորություն է տալիս մեզ դիտարկել այն որպես քաղաքացիական իրավահարաբերությունների շարժն ապահովող (դրանց ծագման, փոփոխման և դադարեցման) լրացուցիչ հիմք:

«Իրավաբանական փաստ» և «դատավարական իրավաբանական փաստ» եզրույթները բովանդակում են «փաստ» ընդհանրական հասկացությունը, որն իր զարգացման ենթատեքստում ընդգրկում է նաև որոշակի փիլիսոփայական տարր: Այդ համատեքստում փաստը եղելության որոշակի մասնիկ է, իրական աշխարհի ֆրագմենտ: Լատիներենից թարգմանա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բար (factum) ուսումնասիրվող եզրույթը նշանակում է «կատարված»:

Օ. Ա. Կրասավչիկովը փաստ է համարում նյութական աշխարհի այն եղելությունը, որը գոյություն ունի անկախ մեր գիտակցությունից³: Յու. Պ. Բորուլենկովի կարծիքով փաստը նախապես սահմանվում է ընդդատության կարգով դատավարական գործընթացում, որից հետո միայն իրավասու մարմնի կողմից հաստատվում է որպես եղելություն⁴: Հետևաբար, իրավաբանական փաստը ձևավորվում է օրինական իրավակիրառ գործընթացում:

Ընդհանրացնելով վերը ներկայացվածը, ընդգծենք, որ «փաստ» եզրույթի տակ նկատի են առնված միայն առկա հանգամանքները, որոնք ունեն որոշակի իրավական հետևանքներ: Ոչ բոլոր հանգամանքներն են հնարավոր դիտարկել որպես իրավաբանական փաստ, այլ միայն նրանք, որոնք ամրագրված են իրավական նորմում:

Ներկայումս, երբ ընթանում է տարատեսակ հասարակական հարաբերությունների ընդլայնման գործընթաց, ժամանակակից հասարակությունը պահանջում է ոչ միայն իրավահարաբերությունների զարգացման հետևանքների, այլև այդ հարաբերությունների առաջացման, փոփոխման կամ դադարեցման պայմանների կարգավորում⁵: Այստեղ էլ դրսևորվում է «իրավաբանական փաստ»-ի և «դատավարական իրավաբանական փաստի» տարբերակիչ առանձնահատկությունը ճյուղային պատկանելության համատեքստում: Եթե նյութական իրավաբանական փաստերը նյութաիրավական իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման, դադարեցման պայմաններն են, ապա դատավարական իրավաբանական փաստերը՝ ցանկացած դատավարական իրավահարաբերության ծագման, փոփոխման և դադարման հիմքերն են:

Լուրջ ուսումնասիրության է արժանի իրավաբանական փաստերի՝ քաղաքացիական դատավարության օրենսդ-

րության մեջ ամրագրելու հիմնահարցը: Անհրաժեշտ է առանձնակի ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ ցանկացած տեսական մշակում դատավարական իրավաբանական փաստերի համակարգում կարիք ունի օրենսդրական ամրագրման: Մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության համակարգը կառուցվում է օրենսդրության համակարգային զարգացման հիմքով: Իրավական ակտերի միջև առկա անհամաձայնություններն արտացոլվում են մասնագիտական մեկնաբանություններում, որոնք, սակայն, օրենսդրական ամրագրում չեն ստանում: Այսպիսով, իրավաբանական փաստերի ամրագրումը հանգեցնում է առանձին տեսական հիմնախնդիրների կարգավորմանը, ինչն իր հերթին գործնականում հանգեցնում է կոլիզիայի: Օրենսդրության կատարելագործումը պետք է տանել ոչ միայն իրավակիրառ գործընթացի հարմարավետության տեսանկյունից: Այստեղ պետք է պահպանվի շահերի ողջամիտ հավասարակշռություն: Պետք է առանձնակի ուշադրություն դարձնել այն փաստի վրա, թե որքանով արդյունավետ և հավասակշռված են պահպանվում անձանց շահերը, որոնք դիմել են արդարադատությանը քաղաքացիական գործերով իրավական կոնֆլիկտների լուծման նպատակով, և հանուն որոնց իրավունքների պաշտպանության համար առհասարակ ստեղծվել է իրավական համակարգը:

Մասնագիտական գրականության ուսումնասիրության արդյունքում եզրահանգում ենք, որ դատական որոշումների դատումն իրավաբանական ակտերի թվին՝ որպես օրինաչափ գործողություն, ինքնանպատակ չէ. այն հիմնված է իրավունքի տեսության մեջ իրավաբանական փաստերի դասական բաժանման վրա, համաձայն որի՝ իրավաբանական փաստերը խմբավորվում են որպես եղելություններ և գործողություններ: Եղելություններ են այն իրավաբանական

փաստերը, որոնք առաջանում են մարդու կամքից անկախ: Դրանք իրենց հերթին բաժանվում են՝

- մարդու կամքով առաջացող, բայց հետագայում նրա հսկողությունից դուրս եկող
- մարդու կամքից անկախ առաջացող և հետագայում նրա հսկողությանը չենթարկվող (անհաղթահարելի ուժ) փաստերի:

Գործողություններ են այն իրավաբանական փաստերը, որոնք վրա են հասնում մարդու կամքով: Դրանք իրենց հերթին բաժանվում են՝

- իրավաչափ գործողությունների, որոնք միտված են իրավահարաբերությունների մեջ մտնելուն: Մրանք էլ իրենց հերթին բաժանվում են իրավաբանական ակտերի և իրավաբանական արարքների,
- ոչ իրավաչափ գործողությունների (իրավախախտումների), որպիսիք համարվում են հակաիրավական գործողություններ⁶:

Դասակարգման մեկնաբանությունն առ այն, որ իրավաբանական փաստերը մարդու կամքով ձևավորվող՝ իրավահարաբերությունների մեջ մտնող իրավաչափ գործողություններն են, որոնք իրենց հերթին դրսևորվում են իրավաբանական ակտերի և իրավաբանական արարքների ձևով, հիմնավորումն է այն բանի, որ դատական ակտերը ևս յուրատեսակ իրավաբանական փաստեր են:

Դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, ուսումնասիրելու գործընթացում կարևորություն է ձեռք բերում նաև «իրավունքի աղբյուր» հասկացության ուսումնասիրությունը: Պետք է ընդգծել, որ «իրավունքի աղբյուր» և «իրավական կարգավորման աղբյուր» հասկացություններն իրավունքի տեսության մեջ, որպես կանոն, նույնացվում են ըստ բովանդակության: Մեր կարծիքով, չափազանց կարևոր է հաշվի առնել, որ իրավական տեսանկյունից «իրավունքի աղբյուր» հասկացությունը կարող է և

բավականին լայն, և միևնույն ժամանակ նեղ ընկալման ասպեկտ ունենալ: Լայն իմաստով այս հասկացությամբ են մեկնաբանվում ինչպես իրավական ակտերը, որոնց վրա հենվում է իրավակիրառ գործունեությունը, այնպես էլ իրավական կարգավորման այլ աղբյուրները՝ ներառյալ դատական ակտերը: Նեղ իմաստով իրավունքի աղբյուր են համարվում միայն նորմատիվ ակտերը, որոնք արդյունք են իրավական համակարգի գործարկման: Չենք կարող, սակայն, համաձայնել մասնագիտական գրականության մեջ, մասնավորապես Վ. Բ. Իսակովի կողմից առաջ քաշված այն տեսակետի հետ, որ իրավաբանական փաստերի տեսությունն ուսումնասիրում է «իրավական կարգավորման փաստացի հիմնավորվածության տեսանկյուններից մեկը»⁷, քանի որ, իրավաբանական փաստերն իրական կարգավորման աղբյուրներ չեն, այլ հիմք են իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման և դադարեցման համար:

Ժամանակակից իրավունքի համակարգերի՝ ընդհանուր և նախադեպային, զարգացումը, մեր կարծիքով, ընթանում է համաշխարհայնացման գործընթացների ներազդմամբ, ինչը թույլ է տալիս կատարել ենթադրություններ իրավունքի նման հեռանկարների վերաբերյալ, որն էլ, վերջիվերջո, թույլ կտա հաղթահարել գործող իրավական համակարգերի խնդիրները: Կարելի է ենթադրել նաև, որ դատական ակտերը հետագայում իրենց յուրօրինակ դրսևորումը կստանան իրավական կարգավորման աղբյուրների համակարգում: Բացի դրանից՝ ռոմանագերմանական իրավունքի համակարգում, ինչպիսիք են, օրինակ, Հայաստանի կամ Բելառուսի Հանրապետությունները, դատական նախադեպերը անմիջականորեն կսահմանեն բարձրագույն դատական մարմինների դատական որոշումների բովանդակությունը, որոնք գործնականում իրավական կարգավորման աղբյուր են համարվում:

Հայաստանի Հանրապետության քա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դաբացիական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածը սահմանում է նյութական (քաղաքացիական՝ բառիս լայն առումով) իրավահարաբերությունների ծագման հիմք հանդիսացող փաստերը, այն է՝

1) օրենքով նախատեսված պայմանագրերից և այլ գործարքներից, ինչպես նաև այն պայմանագրերից ու գործարքներից, որոնք թեև օրենքով նախատեսված չեն, սակայն դրան չեն հակասում,

2) պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ակտերից, որոնք օրենքով նախատեսված են որպես քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմք,

3) քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանող դատական ակտից,

4) օրենքով թույլատրվող հիմքերով գույք ձեռք բերելու հետևանքով,

5) գիտության, գրականության, արվեստի ստեղծագործություններ, գյուտեր և մտավոր գործունեության այլ արդյունքներ ստեղծելու հետևանքով,

6) այլ անձին վնաս պատճառելու հետևանքով,

7) անհիմն հարստացման հետևանքով,

8) քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այլ գործողությունների հետևանքով:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 237-րդ հոդվածն արդեն սահմանում է միայն դատական ակտերի միջոցով հաստատվող փաստերի շրջանակը, միաժամանակ նշելով, որ դատարանը կարող է հաստատել նաև «այլ փաստեր»:

Հիմնավոր կերպով կարող ենք պնդել, որ դատական ակտերի՝ իրավաբանական փաստ լինելու հիմնահարցը (այսինքն՝ այն հանգեցնում է, արդյոք, իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման և դադարման) արդյունավետ կերպով լուծվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում դատական ակտն որպես քաղաքացիների իրավունքների և

պարտականությունների ծագման հիմք հանդիսանալու դրույթի ամրագրմամբ: Ըստ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «Քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են օրենքով ու այլ իրավական ակտերով նախատեսված հիմքերից, ինչպես նաև քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողություններից, որոնք, թեև օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված չեն, սակայն, ըստ քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքների, առաջացնում են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ:

Դրան համապատասխան, քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են՝ ... 3) քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանող դատական ակտից»:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 237-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Առաջին ատյանի դատարանը, գործերի տարածքային ընդդատությանը համապատասխան, հաստատում է այն փաստերը, որոնցից կախված է քաղաքացիների կամ իրավաբանական անձանց անձնական կամ գույքային իրավունքների ծագումը, փոփոխումը կամ դադարումը: Իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է իրավաբանական նշանակություն ունեցող այն փաստերը, որոնք կարող են հաստատվել դատարանի կողմից, ի դեպ, այդ ցանկն սպառիչ չէ:

Դատարանը փաստերի հաստատման վերաբերյալ քննում է այն գործերը, որոնք վերաբերում են՝

1) անձանց ազգակցական հարաբերություններին,

2) անձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվելուն,

3) ծննդյան, որդեգրման, ամուսնության, ամուսնալուծության և մահվան գրանցմանը,

4) անձի՝ որոշակի ժամանակում և որոշակի հանգամանքներում մահվանը, եթե քաղաքացիական կացության ակտե-

րի գրանցման մարմինները մերժում են մահվան գրանցումը,

5) ժառանգությունն ընդունելուն և ժառանգության բացման վայրին,

6) դժբախտ պատահարին,

7) իրավունք սահմանող փաստաթղթերի պատկանելությանը, բացառությամբ անձնագրի և զինվորական փաստաթղթերի,

8) սեփականության իրավունքով գույքի տիրապետմանը,

9) անհատթախարելի ուժի առկայությանը:

Իրավաբանական փաստերը հաստատելու մասին դիմումներն, ըստ ընդդատության, տրվում են դիմողի բնակության վայրի դատարանին, բացառությամբ սեփականության իրավունքով անշարժ գույքը տիրապետելու փաստը հաստատելու դիմումներին, որոնք տրվում են անշարժ գույքը գտնվելու վայրի դատարանին:

1. Անձանց ազգակցական հարաբերությունների փաստը հաստատվում է դիմողի և այլ անձի միջև: Փաստը հաստատվում է, երբ այն հիմք է հանդիսանում քաղաքացիական (ընդհանուր սեփականության բաժնի նկատմամբ իրավունքը ձևակերպելու, ժառանգման և այլն), ընտանեկան (ալիմենտային, անձնական ոչ գույքային և այլն), աշխատանքային (որոշակի ժամանակահատվածում աշխատած լինելու և այլն), կենսաթոշակային, նպաստի և այլ անձնական կամ գույքային իրավունքների ծագման, փոփոխման կամ դադարման համար, և եթե ազգակցական հարաբերությունները հնարավոր չէ հաստատել համապատասխան փաստաթղթով:

2. Անձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվելու փաստը իրավաբանական նշանակություն ունի ալիմենտ, կենսաթոշակ, նպաստ, կերակրողին կորցնելու դեպքում վնասի հատուցում ստանալու, գույք ժառանգելու, բնակելի տարածության իրավունք ձեռք բերելու համար և այլն: Ան-

ձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվել ասելով պետք է հասկանալ անձի՝ մեկ ուրիշից այնչափ նյութական օգնություն ստանալը, որը հանդիսացել է խնամակալի լրիվ ապրուստը կամ եղել է գոյության միջոցների հիմնական աղբյուրը: Անձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվելու փաստը հաստատող պատշաճ փաստաթղթեր են՝ համատիրությունների նախագահների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, իսկ ժառանգման իրավահարաբերությունների ծագման համար՝ նաև ժառանգատուի աշխատանքի վայրի վարչության կողմից տրված տեղեկանքները:

3. Ծննդյան, որդեգրման (դստերագրման), ամուսնության, ապահարգանի և մահվան գրանցման փաստով պայմանավորված իրավական հետևանքները ծագում, փոփոխվում կամ դադարում են միայն այն դեպքում, երբ այդ փաստը ժամանակին պատշաճ ձևով գրանցված է եղել ՔԿԱԳ մարմիններում: Այլ կերպ ասած՝ դատարանը հատուկ վարույթում հաստատում է ոչ թե ծննդյան, որդեգրման (դստերագրման), ամուսնության, ապահարգանի և մահվան փաստերը, այլ հաստատում է դրանց գրանցման փաստը: Օրենսդիրը դրանով պաշտպանում է այն անձանց իրավունքները և օրինական շահերը, որոնց ժամանակին պահպանել են նշված գրառումների օրենքով սահմանված կարգը, բայց այս կամ այն գրառումը հաստատող փաստաթղթերը կորել են կամ ոչնչացել են և դրանց կրկնակն ստանալն անհնար է:

4. Անձի՝ որոշակի ժամանակում և որոշակի հանգամանքներում մահանալու փաստը իրադարձություն է, որի հետ նյութական իրավունքի նորմերը սովորաբար կապում են տարբեր իրավական հետևանքներ: Եթե շահագրգիռ անձն իր տրամադրության տակ ունի անձի մահվան փաստը հաստատող ապացույցներ՝ մահվան մասին բժշկական հիմնարկի տեղեկանք, տարերային աղետի վերացման գծով համապատասխան հանձնաժողովի եզրակացություն, ապա նա մահ-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վան գրանցման խնդրանքով առաջին հերթին պետք է դիմի այն վայրի ՔԿԱԳ տարածքային բաժին, որտեղ ապրել է մահացածը: ՔԿԱԳ մարմինը, փաստի առկայության մեջ համոզվելուց հետո պարտավոր է գրանցվել այն ու տալ մահվան վկայական: Իսկ եթե շահագրգիռ անձը չունի այդպիսի ապացույցներ, կամ ներկայացված ապացույցները կասկած են հարուցում և վերջինս մերժում է մահվան գրանցումը, ապա նա կարող է դիմել դատարան անձի՝ որոշակի ժամանակում և որոշակի հանգամանքներում մահանալու փաստի հաստատման խնդրով, դիմումին կցելով ՔԿԱԳ մարմինների մերժումը հաստատող փաստաթղթեր:

5. Ժառանգությունն ընդունելու և ժառանգության բացման վայրի փաստի հետ նյութական իրավունքի նորմերը կապում են միայն ժառանգման իրավունքի առաջացումը: Այս փաստը ճանաչելու համար ժառանգման իրավունքի վկայագիր տալու խնդրով նոտարին դիմող անձինք, պետք է ներկայացնեն գրավոր ապացույցներ՝ ժառանգատուի և ժառանգի համատեղ բնակվելու կամ ժառանգի կողմից ժառանգատուի գույքը վերցնելու մասին տեղեկանքներ, ժառանգատուի հարկերը և տուրքերը մուծելու անդորրագրեր, ժառանգատուի գույքը ժառանգի կողմից փաստացի տիրապետելու կամ կառավարելու փաստաթղթեր և այլն: Եթե շահագրգիռ անձը ժառանգատուի մահվանից հետո վեց ամսվա ընթացքում չի դիմել նոտարին ժառանգությունն ընդունելու խնդրով, կամ չի ներկայացրել վերը նշված համապատասխան փաստաթղթերը, ապա նրա դիմումով ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգության բացման վայրի մասին փաստը կարող է հաստատվել հատուկ վարույթի կարգով:

6. Դժբախտ պատահարի փաստի հետ օրենքը կապում է քաղաքացիների կենսաթոշակային, վնասի և ապահովագրական հատուցումներ ստանալու, կամ դատական փորձաքննության ուղարկելու, ինչպես նաև այլ գույքային իրավունք-

ների և պարտականությունների առաջացումը: Տվյալ դեպքում դժբախտ պատահարը կարող է կապված լինել արտադրության ընթացքում կատարվածի հետ, ուստի այդ փաստը կարող է հաստատվել, եթե տեղի է ունեցել պայմանագրային, այդ թվում նաև աշխատանքային պարտավորություններ, ինչպես նաև զինվորական ծառայություն և քաղաքացիական այլ պարտավորություններ կատարելիս: Դժբախտ պատահարի փաստի հաստատման դիմումը կարող է հատուկ վարույթի կարգով քննվել, երբ իրավասու մարմինները (արհմիության կոմիտեները, աշխատանքի պետական տեսչությունը), ապացույցների անբավարարության կամ կորցրած փաստաթղթերը վերականգնելու անհնարինության պատճառաբանությամբ հրաժարվել են տալ փաստը հաստատող պատշաճ փաստաթղթեր:

7. Իրավունք սահմանող փաստաթղթերի պատկանելության փաստը հաստատելու գործերը դատական պրակտիկայում մեծ տարածում ունեն, որովհետև շատ հաճախ քաղաքացիներին տրվող փաստաթղթերը լրացվում են թերություններով: Փաստաթուղթը գրավոր կամ պաշտոնապես ընդունված մի այլ եղանակով (ֆոտո, կինո, ձայնագրման և այլն) ակտն է, որով հաստատվում է իրավաբանական փաստը: Ելնելով նրանից, որ փաստաթղթերի պատկանելիության հարցը էական նշանակություն ունի, ուստի փաստաթղթերի պատկանելիությունը դիտվում է որպես իրավաբանական փաստ: Իրավունք սահմանող փաստաթղթերը փոխելու, դրանց մեջ եղած սխալներն ու անճշտությունները ուղղելու և թերությունները լրացնելու պարտավորությունը դրված է այդ փաստաթղթերը տվող կազմակերպության վրա: Իրավունք սահմանող փաստաթղթեր են՝ անձնագիրը, զինգրքույկը, ՔԿԱԳ մարմնի կողմից տրվող վկայականները, սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականը և այլն: Դատարանն իրավագործ է հաստատել տարբեր փաստաթղթերում

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

տարբեր կերպ հիշատակված անունների, հայրանունների և ազգանունների նույնությունը: Նա սոսկ հաստատում է այս կամ այն փաստաթղթի պատկանելությունը այս կամ այն անձին:

8. Սեփականության իրավունքով գույքին տիրապետելու փաստը դատական կարգով կարող է հաստատվել, երբ շահագրգռված անձանց իրավունքները պաշտպանելու այլ միջոց չկա: Քննարկվող փաստը դատարանի կողմից հատուկ վարույթի կարգով, քաղաքացիաիրավական վեճի բացակայությամբ, կարող է հաստատվել միայն այն դեպքում, եթե գույքը նախկինում գրանցված է եղել և դիմողը կորցրել է փաստն ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն հաստատող փաստաթղթերը (գրանցման վկայականը, հողի վարկ վճարելու անդորրագիրը), կամ ոչնչացվել են, արխիվները, և նա հնարավորություն չունի այլ կարգով ստանալու կամ վերականգնելու դրանք: Փաստը հատուկ վարույթի կարգով հաստատելու դիմումն ընդունելիս դատարանը պահանջում է պետական ռեգիստրի տեղական և հանրապետական մարմինների տեղեկանքը արխիվը չպահպանելու և դիմողի կողմից գույքի վերագրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերի թերությունների, հետևաբար և՛ դրա վերագրանցման անհնարինության մասին, ինչպես նաև գրավոր ապացույցներ, վկաների ցուցմունքներ և այլն, որոնք հաստատում են տվյալ գույքը նախկինում գրանցված լինելու հանգամանքը:

9. Անհատթահարելի ուժի առկայության փաստը հաստատելու վարույթը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված է առաջին անգամ: Դրանք նախկինում գերազանցապես լուծվել են պարտատիրոջ կողմից պարտապանի դեմ ներկայացված հայցերով: Հետագա պատասխանատվությունից ազատվելու և իրեն ապահովելու նպատակով շահագրգռված անձը դիմում է դատարան՝ իր բնակվելու տարածքում տեղի ունեցած անհատթահարելի ուժի (երկրաշարժ, ջրհեղեղ, պատերազմա-

կան գործողություններ և այլն) փաստի հաստատման խնդրով, որը նրա կողմից պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու պատճառ է հանդիսացել: Այս փաստը, մասնավորապես, կարող է հաստատվել այն դեպքերում, երբ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնողը չի կատարում կամ ոչ պատշաճ է կատարում իր պարտավորությունները տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխատեսելի հանգամանքների պատճառով կամ շրջապատի համար առավել վտանգ առաջացնող գործողությամբ վնաս է պատճառվել տուժողին:

10. Հայրության ճանաչման փաստը որոշելը իրավաբանական փաստերի հաստատման վերաբերյալ գործերի տարատեսակ է և քննվում է հատուկ վարույթի կարգով, քանի որ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրեն երեխայի հայր ճանաչած, բայց երեխայի մոր հետ ամուսնության մեջ չգտնվող անձի մահվան դեպքում վերջինիս՝ որպես երեխայի հայր ճանաչելու (հայրության) փաստը, կարող է հաստատվել դատական կարգով քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված նորմերով: Սա վերաբերում է այն դեպքերին, երբ իրեն երեխայի հայր համարող անձը մահացել է և հնարավոր չէ հայրությունը որոշելու հայց ներկայացնել նրա դեմ:

Փաստի հաստատման խնդրով հնարավոր է դատարան դիմել նաև այն դեպքում, երբ երեխան ստղմնավորված է եղել, բայց մինչև նրա ծնվելը հանգուցյալը մինչև մահանալը իրեն երեխայի հայր է ճանաչել: Փաստի հաստատման խնդրով կարող է դիմել նաև չափահաս դարձած երեխան: Այդ գործերով օրենքն իրեն երեխայի հայր համարող անձի մահվան ժամանակին, ինչպես նաև խնամքի տևողությանը նշանակություն չի տալիս⁸:

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստերի հաստատման վերա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բերյալ հատուկ վարույթի գործերն այն գործերն են, որոնք ուղղված են անձի սուբյեկտիվ իրավունքների իրականացման խոչընդոտները վերացնելուն: Այդ իսկ պատճառով օրենսդիրը վերը նշված՝ 240-րդ հոդվածով դիմողի համար սահմանել է պատշաճ փաստաթղթեր ստանալու անհնարինությունը դատարանին ապացուցելու իրական և պարտադիր պահանջ:

Անցնելով գործնական օրինակների քննարկմանը՝ ընդգծենք, որ դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, իրենց դրսևորումը ստանում են հատկապես սեփականության իրավունքի ճանաչման վերաբերյալ վճիռներում: Բնության ենք առել ՀՀ վճռաբեկ դատարանի մի շարք որոշումներ՝ քաղաքացիական գործ թիվ 3-415(ՎԴ) (2007 թ.), 3-1451 (ՎԴ) (2007 թ.), 3-842(ՎԴ) (2007 թ.), 3-1835(Ա) (2007 թ.), 3-1730(ՎԴ) (2007 թ.), ԵԱԴԴ-1503/02/09 (2010թ.) և այլն: Դիտարկենք, օրինակ, քաղաքացիական գործ թիվ 3-415(ՎԴ)-ն, որում ներկայացված նախապատմության համաձայն Ռ. Ա.-ն և Ա. Ե.-ն դիմելով առաջին ատյանի դատարան՝ պահանջել են անվավեր ճանաչել Երևանի Նորքի 5-րդ մ/շ 46-րդ շենքի 8-րդ բնակարանի ժառանգության և սեփականության իրավունքի վկայագրերը, առուվաճառքի պայմանագիրն ու բնակարանի նկատմամբ հավասար բաժիններով ճանաչել իրենց սեփականության իրավունքը: Ռ.Ա.-ն լրացուցիչ հայցադիմումով դատարանից պահանջել է ճանաչել իր սեփականության իրավունքը վերը նշված բնակարանի նկատմամբ: Ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձ Սիրանուշ Աբազյանը հայցադիմումով դատարանից պահանջել է անվավեր ճանաչել առուվաճառքի պայմանագիրը և դրա հիման վրա տրված սեփականության իրավունքի վկայագիրն ու ճանաչել իր ժառանգության իրավունքը վիճելի բնակարանի նկատմամբ:

Քաղաքացիական գործ թիվ 3-415(ՎԴ)-ում «Վճռաբեկ դատարանի

պատճառաբանությունները և եզրահանգումները» մասում ներկայացված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածը՝ որպես բողոքի հիմնավորվածության առաջին հիմք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

Որպես օրինակ բերված գործի փաստերի համաձայն՝ Վճռաբեկ դատարանը հաստատված է համարում այն, որ վիճելի բնակարանը սեփականաշնորհվել է Ա. Ա.-ին, Հ. Ա.-ին և Ռ. Ա.-ին: Բնակարանը ձևակերպվել է որպես վերջիններիս ընդհանուր համատեղ սեփականություն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է: Դա նշանակում է, որ նրանց միջև կնքված համապատասխան պայմանագրի բացակայության դեպքում, ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից, թե՛ այն որ ամուսինն է ձեռք բերել, ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե՛ ամուսիններից մեկին պատկանող միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել երկուսի, թե՛ մեկի կողմից, որի անունով է ձևակերպված, միևնույնն է, հանդիսանում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը՝ բացի ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքի:

Իրավաբանական փաստն այս դեպքում օրենքով սահմանված հանգամանքներն են, որոնք թույլ են տալիս ճանաչելու

վիճելի բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Այստեղ մենք գործ ունենք դատական որոշման հետ, որը բովանդակում է դատարանի կողմից հաստատված փաստերից բխող եզրահանգումներ: Այս մասին է վկայում նաև դատական պրակտիկան, որով փաստվում է այն, որ դատարանի որոշումը հիմնավորված է գործի հանգուցալուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի օրինական հավաքագրման, վերաբերելիության և թույլատրելիության պահանջներին համապատասխանության դեպքում:

Մեր խորին համոզմամբ՝ դատական ակտը մի կողմից քաղաքացիական դատավարության եզրափակիչ տարր է, որով, ըստ էության, ավարտվում է քաղաքացիական գործի քննությունը: Մյուս կողմից դատական ակտը պետական իշխանության մարմնի իրավակիրառ ակտի ինքնուրույն տեսակ է, որը բովանդակում է իրավաբանական կարևոր նշանակություն ունեցող եզրահանգումներ և պարտադիր է կատարման իշխանության այլ մարմինների, կազմակերպությունների, ձեռնարկությունների, հաստատությունների, պաշտոնատար անձանց և քաղաքացիների համար: Այսօրինակ երկակի բնույթը թույլ է տալիս պնդել, որ դատական ակտն իրավական կառուցվածքի բարդ տարր է, որը, վերջին հաշվով, չի կարելի դիտարկել փաստական կազմի համատեքստում, ինչը ենթադրում է ժամանակի և տարածության մեջ որոշակի կերպով միմյանց հետ փոխկապակցված իրավաբանական փաստերի համակազմի առկայություն: Գտնում ենք, որ օրենքն է ինքնին այն հիմքը, որով ծագում, փոփոխվում և դադարեցվում են իրավահարաբերությունները և դա ցույց տրվեց նաև բերված օրինակներում, որտեղ հստակ նշվեց, որ դատական ակտի

բովանդակությունը կազմում են օրենքում սահմանված դրույթների, և դրանց կիրառմամբ իրավաբանական փաստերի արդյունք համարվող եզրահանգումները:

Նշված փաստարկները հիմք են ծառայում մեզ՝ մերժելու մասնագիտական գրականության մեջ առկա տեսակետները, համաձայն որոնց՝ դատական ակտն ինքնին իրավաբանական փաստ է: Սակայն, չենք կարող հերքել, որ դատական ակտը լրջագույն ազդեցություն է բողոնում իրավական կարգավորման կառուցակարգում իրավահարաբերությունների զարգացման գործընթացի վրա: Ասվածը հիմք է հանդիսանում դատական ակտն ուսումնասիրելու որպես իրավաբանական հանգամանքի առանձնահատուկ տեսակ՝ իրավաբանական նախադրյալ կամ պայման: Հետևաբար, օրինական ուժ ստացած դատական ակտը նյութական իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման, դադարեցման հիմք չէ, այլ պայման:

Այսպիսով, ընդհանրացնելով կատարված ուսումնասիրությունը, ընդգծենք, որ **ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց անձնական ու գույքային իրավունքների ծագումը, փոփոխումը կամ դադարումը կախված է քաղաքացիական, ընտանեկան, աշխատանքային, հողային և ՀՀ իրավունքի այլ ճյուղերի նորմերով նախատեսված նյութական կամ դատարանի կողմից (դատական ակտերով) հաստատված իրավաբանական փաստերի առկայությունից կամ բացակայությունից:** Այդ փաստերը պետք է հաստատվեն համապատասխան փաստաթղթերով: Սակայն, գտնում ենք, որ եթե առկա են դեպքեր, երբ այս կամ այն փաստը չի կարող հաստատվել համապատասխան փաստաթղթով՝ վերջինիս կորստի, ոչնչացման, վերականգնման անհնարինության և այլ պատճառներով, ապա նախատեսվում է իրավաբանական փաստերի հաստատման դատավարական ընթացակարգ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Մահմանադրական իրավունք

- ¹ Տե՛ս Պետրոսյան Ռ.Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, Երևան, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., 2012թ., էջ 103:
- ² Տե՛ս օրինակ: Алексеев С.С., Общая теория права. В двух томах. Т. II, М., 1982, էջ 94; Ворожейкин Е.М., Семейные правоотношения в СССР. М., 1972, էջեր 75-76), сроки (см.: Синюков В.Н., Юридические факты в системе общественных отношений: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. Свердловск, 1984. էջեր 8, 20):
- ³ Տե՛ս Красавчиков О.А., Юридические факты в советском гражданском праве. Москва, 1958. էջ 11:
- ⁴ Տե՛ս Боруленков Ю.П., Юридический факт как образ обстоятельства реальной действительности // Бизнес в законе, 2013, № 1, էջ 125 և այլն:
- ⁵ Տե՛ս Яркoв В.В., Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права: дис. ... д-ра юрид. наук, Екатеринбург, 1992, էջ 370:
- ⁶ Տե՛ս Խրոպունյուկ Վ. Ն., «Պետության և իրավունքի տեսություն», Երևան, 1997, էջ 375:
- ⁷ Տե՛ս Исаков В.Б., Юридические факты в советском праве, М., Юридическая литература, 1984, էջ 3:
- ⁸ Այլ մասին մանրամասն տե՛ս Պետրոսյան Ռ. Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, Երևան, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., 2012թ., էջեր 447-463:

RESUME - РЕЗЮМЕ

JUDICIAL ACT AS LEGAL FACT

Gevorg Narinyan
*Judge of General Jurisdiction Court of First Instance
of the RA Aragatsotn Marz,
PhD Student of Yerevan Northern University*

The current legislation (3 p. 1 of Art. 10 of the Civil Code) lists judicial acts as the basis for the origin, modification or termination of the civil rights of legal entities. The article provides for both the requirements provided by the substantive law and the legal facts established only by way of special proceedings of the court. There are examples of the Republic of Armenia judicial practice that substantiate the theoretical provisions.

Keywords: *judicial act, legal fact, judicial process, legislation, special proceedings, theoretical provisions, prerequisite.*

СУДЕБНЫЙ АКТ КАК ПРАВОВЕДЧЕСКИЙ АРГУМЕНТ

Геворг Наринян
*Судья суда общей юрисдикции первой инстанции
Арагацотнского марза РА,
Соискатель Ереванского Северного университета*

Действующее Законодательство (3 п. 1 ст. 10 ГК) перечисляет судебные акты в качестве основы для происхождения, изменения или прекращения гражданских прав субъектов права. В статье рассматривается как требования, предусмотренные материальным правом, так и юридические факты, установленные судом только в порядке особого производства. Приведены примеры судебной практики в Республике Армения, которые подтверждают теоретические тезисы.

Ключевые слова: *судебный акт, юридический факт, судебный процесс, законодательство, особое производство, теоретические положения, предпосылка.*

Բանալի բառեր- *նախնական ակտ, իրավաբանական փաստ, դատավարություն, օրենսդրություն, հարուկ վարույթ, տեսական դրույթներ, նախադրյալ:*

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՉԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ